

**Γοητεία και δυσκολία στην έρευνα του βυζαντινού δικαίου:
τα νομικά κείμενα και η εφαρμογή τους**

Ομιλητές: Παπαγιάννη Ελευθερία, Τάνταλος Μάριος

ΜΑΡΙΟΣ ΤΑΝΤΑΛΟΣ

Σύντομο βιογραφικό

Ο Μάριος Θ. Τάνταλος γεννήθηκε στην Αθήνα και αποφοίτησε από το Κλασικό Λύκειο Αναβρύτων. Πτυχιούχος του Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α. και στη συνέχεια της Νομικής Σχολής του ίδιου Πανεπιστημίου, όπου και εκπόνησε τη διδακτορική του διατριβή με υποτροφία του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών υπό την επίβλεψη της Καθηγήτριας κ. Ελευθερίας Παπαγιάννη. Διενήργησε μεταδιδακτορική έρευνα στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Groningen της Ολλανδίας με υποτροφία του Ιδρύματος Gerda Henkel. Διετέλεσε εξωτερικός επιστημονικός συνεργάτης του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και του ερευνητικού προγράμματος για την επανέκδοση των πηγών του βυζαντινού δικαίου της Ακαδημίας Επιστημών του Göttingen. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζουν στο βυζαντινό και μεταβυζαντινό δίκαιο. Από το 2022 υπηρετεί ως Ε.ΔΙ.Π. στη Νομική Σχολή του Ε.Κ.Π.Α.

Τίτλος διάλεξης: *Μέσα από το εργαστήριο ενός βυζαντινού συγγραφέα νομικών κειμένων*

Με ποιο τρόπο εργαζόταν ένας συγγραφέας νομικών κειμένων στο Βυζάντιο; Ποια ήταν η μέθοδός του και ποιοι είναι οι τρόποι για να αποκαταστήσουμε το αρχικό κείμενο που συνέγραψε αλλά και να το συνδέσουμε με τα υπόλοιπα κείμενα της βυζαντινής νομικής γραμματείας; Σε αυτά και άλλα ζητήματα φιλοδοξεί να απαντήσει η παρούσα εισήγηση, η οποία θα επικεντρωθεί σε εκδοτικά προβλήματα των πηγών του βυζαντινού δικαίου. Ύστερα από μια σύντομη ιστορική επισκόπηση, θα παρουσιαστούν τα ειδικότερα προβλήματα που παρουσιάζει η έκδοση των πηγών του βυζαντινού δικαίου. Κείμενα κατεξοχήν συμπληματικά αλλά και χρηστικά παρουσιάζουν ένα πλήθος προβλημάτων στην έκδοσή τους, όπως είναι η ακριβής ταύτιση των πηγών από τα οποία είναι συντεθειμένα, όσο και η αποκατάσταση του αρχικού κειμένου, καθώς συχνά εμφανίζονται πολλές παραλλαγές ή προσθήκες που αλλοιώνουν το αρχικό κείμενο του συγγραφέα.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ

Σύντομο βιογραφικό

Η Ελευθερία Παπαγιάννη γεννήθηκε στην Αθήνα, την 5.11.1956. Μετά την ολοκλήρωση των εγκύκλιων σπουδών της το 1974 συμμετείχε με επιτυχία στις εισαγωγικές εξετάσεις της Νομικής Σχολής Αθηνών και αποφοίτησε τον Φεβρουάριο του 1979 με βαθμό «Άριστα». Το 1986 αναγορεύθηκε Διδάκτωρ Νομικής επίσης με βαθμό «Άριστα». Από το Σεπτέμβριο του 1980 υπηρετεί στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ακολούθησε όλα τα βήματα της Πανεπιστημιακής ιεραρχίας και το 2011 εκλέχθηκε σε θέση πρωτοβάθμιου Καθηγητή Ιστορίας του Δικαίου. Ένα μεγάλο μέρος της ερευνητικής της δραστηριότητας (από το έτος 1981 μέχρι την ολοκλήρωσή του το 2020) ανάλωσε στην Ερευνητική Ομάδα για την επανέκδοση των πηγών του βυζαντινού δικαίου της Ακαδημίας των Επιστημών του Göttingen (Έδρα Φρανκφούρτη, Max-Planck-Institut für europäische Rechtsgeschichte) το οποίο υπηρέτησε ως συνεργάτης, μέλος της διοικούσας επιτροπής και κατά τα έτη 2008-2011 ως διευθύντρια. Τα σημαντικότερα έργα της είναι η διδακτορική της διατριβή με θέμα «Τα οικονομικά του έγγαμου κλήρου στο Βυζάντιο» (1986) και το τρίτομο έργο «Η νομολογία των εκκλησιαστικών δικαστηρίων της βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου σε θέματα περιουσιακού δικαίου» τ. Ι: Ενοχικό δίκαιο-Εμπράγατο δίκαιο (1997), τ. ΙΙ: Οικογενειακό Δίκαιο (1997), τ. ΙΙΙ: Κληρονομικό Δίκαιο (2010). Το συνολικό της έργο αγγίζει τα 100 δημοσιεύματα

Τίτλος διάλεξης: *Η περιπέτεια της διαπίστωσης του ισχύοντος δικαίου μέσα στον λαβύρινθο των νομικών κειμένων*

Με ποιόν τρόπο εργαζόταν ένας εφαρμοστής του βυζαντινού δικαίου, που είχε στη διάθεσή του τα κείμενα που παρουσιάστηκαν για να διαπιστώσει το εφαρμοστέο σε κάθε περίπτωση δίκαιο ή διαφορετικά ποιο ήταν τελικά το ισχύον δίκαιο στο Βυζάντιο; Η απάντηση στο ερώτημα δεν είναι καθόλου εύκολη. Αυτό συμβαίνει για πολλούς λόγους, όπως η σπανιότητα των καταργητικών κανόνων, που έχει ως αποτέλεσμα στις νομικές συλλογές να περιλαμβάνονται κάποτε αλληλοσυγκρουόμενες διατάξεις προερχόμενες από διαφορετικές περιόδους και οι παρατηρούμενες, κάποιες εποχές, ακόμη και στην Κωνσταντινούπολη, ελλείψεις σε κείμενα, συνδυασμένες με τη θεώρηση κάθε νομικής συλλογής που αποδίδει το περιεχόμενο αυτοκρατορικών διατάξεων ως «νόμου», ακόμη και όταν αυτή είχε ιδιωτική προέλευση. Από την άλλη μεριά η έρευνα διαπιστώνει, ότι στο Βυζάντιο υπήρχε μια «νομική πραγματικότητα» παράλληλη προς το, κυρίως ρωμαϊκής προέλευσης, γραπτό δίκαιο, η οποία, συνήθως, αντιστοιχούσε στην επιβίωση ελληνιστικής προέλευσης θεσμών του ιδιωτικού δικαίου. Το δίκαιο αυτό, που μπορεί να χαρακτηριστεί ως «εθμικό», υιοθετήθηκε σποραδικά από αυτοκρατορικές διατάξεις, κυρίως Νεαρές του Λέοντος του Σοφού, χωρίς όμως να γίνει αποδεκτό σε όλη του την έκταση, έτσι ώστε, πάντα να παρατηρείται κάποια διάσταση ανάμεσα σε «επίσημο» και «λαϊκό» δίκαιο.